

KỶ YẾU HỘI NGHỊ KHOA HỌC CÔNG NGHỆ
QUỐC GIA LẦN THỨ IX

FAIR

**NGHIÊN CỨU CƠ BẢN VÀ ỨNG DỤNG
CÔNG NGHỆ THÔNG TIN**

CẦN THƠ, 4-5/8/2016

**Proceedings of the 9th National Conference on Fundamental
and Applied Information Technology Research (FAIR'9)**

ISBN: 978-604-913-472-2

NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC TỰ NHIÊN VÀ CÔNG NGHỆ

Hà Nội - 2016

MỤC LỤC

STT	NỘI DUNG	Trang
1.	A METHOD TO SPECIFY SOFTWARE FUNCTIONAL REQUIREMENTS FOR SYSTEM TEST CASE GENERATION <i>Chu Thị Minh Hue, Nguyen Ngoc Binh, Dang Duc Hanh</i>	1
2.	A NEW METHOD AGAINST ATTACKS ON NETWORKED INDUSTRIAL CONTROL SYSTEMS <i>Nguyen Dao Truong, Le My Tu</i>	9
3.	A NOVEL VISUAL CONTENT DESCRIPTOR USING COLOR AND SHAPE FEATURES <i>Thanh Le Hoang</i>	17
4.	AN IMPROVEMENT IN MEASURING THE SEMANTIC SIMILARITY BETWEEN RDF ONTOLOGIES <i>Pham Thi Thu Thuy, Nguyen Dang Tien</i>	22
5.	AN INFORMATION-THEORETIC METRIC BASED METHOD FOR SELECTING CLUSTERING ATTRIBUTE <i>Pham Cong Xuyen, Do Si Truong, Nguyen Thanh Tung</i>	31
6.	ANALYSIS OF FUZZY QUERY PROCESSING AND OPTIMIZATION IN FUZZY OBJECT ORIENTED DATABASE <i>Nguyễn Tấn Thuán, Đoàn Văn Ban, Trương Ngọc Châu, Trần Thị Thúy Trinh</i>	41
7.	ÁP DỤNG MÔ HÌNH ẮN KẾT HỢP THUẬT TOÁN BIMETA TRONG VIỆC GOM NHÓM TRÌNH TỰ METAGENOMIC <i>Văn Đình Vỹ Phương, Trần Văn Lãng, Trần Văn Hoài, Lê Văn Vinh</i>	49
8.	BIỂU DIỄN VÀ TÍNH TOÁN ƯỚC LƯỢNG GIÁ TRỊ NGÔN NGỮ TRONG BÀI TOÁN RA QUYẾT ĐỊNH ĐA TIÊU CHUẨN <i>Trần Đình Khang</i>	56
9.	CẢI THIỆN HIỆU NĂNG HỆ THỐNG NHẬN DẠNG TIẾNG VIỆT VỚI THÔNG TIN VỀ PHƯƠNG NGỮ <i>Phạm Ngọc Hưng, Trịnh Văn Loan, Nguyễn Hồng Quang, Trần Vũ Duy</i>	63
10.	CHÔNG LỚP THÔNG TIN TRONG TÍNH TOÁN VÀ HIỂN THỊ ĐỊA HÌNH SỐ HÓA BA CHIỀU <i>Lê Anh, Nguyễn Thị Lan, Nguyễn Trung Kiên</i>	70
11.	CHUYÊN ĐỔI CÂU ĐƠN TIẾNG VIỆT SANG BIỂU THỨC UNL <i>Phan Thị Lệ Thuý, Võ Trung Hùng</i>	78
12.	ĐÁNH GIÁ HIỆU NĂNG GIẢI THUẬT FAB-MAP* ĐỊNH VỊ ROBOT TRONG NHÀ SỬ DỤNG THÔNG TIN HÌNH ẢNH <i>Nguyễn Quốc Hùng, Vũ Hải, Trần Thị Thanh Hải, Nguyễn Quang Hoan</i>	86
13.	ĐÁNH GIÁ TÍNH DỄ ĐỌC CỦA VĂN BẢN TIẾNG VIỆT DỰA TRÊN WORDNET <i>Phạm Duy Tâm, Trần Minh Hùng, Lương An Vinh, Đinh Điền</i>	93
14.	ĐỀ XUẤT PHƯƠNG PHÁP ƯỚC LƯỢNG ĐỘ TIN CẬY MẠNG MANET DỰA TRÊN KỸ THUẬT PHÂN CỤM VÀ DỰ PHÒNG MẠNG <i>Lê Khánh Dương, Lê Quang Minh, Nguyễn Anh Chuyên, Tô Hữu Nguyên</i>	112
15.	DEEP LEARNING: ỨNG DỤNG CHO DỰ BÁO LƯU LƯỢNG NƯỚC ĐẾN HỒ CHỨA HÒA BÌNH	118

51.	MỘT PHƯƠNG PHÁP CẢI TIÊN CHO BÀI TOÁN XÁC ĐỊNH CÁC GEN LIÊN QUAN ĐẾN BỆNH	416
	<i>Nguyễn Đại Phong, Đặng Vũ Tùng, Lê Đức Hậu, Từ Minh Phương</i>	
52.	MỘT PHƯƠNG PHÁP HỌC BÁN GIÁM SÁT CHO LỘC KẾT HỢP	423
	<i>Đỗ Thị Liên, Nguyễn Duy Phương</i>	
53.	MỘT PHƯƠNG PHÁP MỚI DỰ BÁO CHUỖI THỜI GIAN MỜ DỰA TRÊN NGŨ NGHĨA NGÔN NGỮ	435
	<i>Nguyễn Duy Hiếu, Nghiêm Văn Tính, Vũ Như Lâm</i>	
54.	MỘT PHƯƠNG PHÁP TRA CỨU ẢNH BIỂU DIỄN NHU CẦU THÔNG TIN NGƯỜI DÙNG HIỆU QUẢ	444
	<i>Nguyễn Hữu Quỳnh, Đào Thị Thúy Quỳnh, Ngô Quốc Tạo, Cù Việt Dũng, Phương Văn Cảnh, An Hồng Sơn</i>	
55.	MỘT PHƯƠNG PHÁP XÂY DỰNG LƯỢC ĐỒ CHỮ KÝ SỐ DỰA TRÊN BÀI TOÁN LOGARIT RỜI RẠC	453
	<i>Lưu Hồng Dũng, Nguyễn Đức Thụy, Lê Đình Sơn, Nguyễn Thị Thu Thủy</i>	
56.	MỘT SỐ CẢI TIÊN CHO HỆ TRUY VẤN ẢNH DỰA TRÊN CÂY S-TREE	459
	<i>Văn Thế Thành, Lê Mạnh Thạnh</i>	
57.	MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ KHAI PHÁ ĐÔ THỊ CON THƯỜNG XUYÊN ĐÓNG	471
	<i>Hoàng Minh Quang, Vũ Đức Thi, Phạm Quốc Hùng</i>	
58.	MỘT THUẬT TOÁN ĐỊNH TUYẾN XUYÊN LỚP ĐẢM BẢO QoS TRONG MẠNG MANET	480
	<i>Lê Hữu Bình, Võ Thanh Tú, Nguyễn Văn Tam</i>	
59.	MỘT THUẬT TOÁN HIỆU QUẢ DỰA TRÊN GIẢI THUẬT TỐI ƯU ĐÀN KIẾN GIẢI BÀI TOÁN $r p$ TRUNG TÂM	488
	<i>Vũ Đức Quang, Hoàng Xuân Huấn, Đỗ Thanh Mai</i>	
60.	MỘT TIẾP CẬN ĐA QUAN HỆ CHO HỆ THỐNG GỌI Ý	495
	<i>Nguyễn Thái Nghe, Mai Nhật Tư, Nguyễn Hữu Hòa</i>	
61.	MỘT TIẾP CẬN MÁY HỌC ĐỂ PHÂN LỚP CÁC KIỂU TẤN CÔNG TRONG HỆ THỐNG PHÁT HIỆN XÂM NHẬP MẠNG	502
	<i>Hoàng Ngọc Thanh, Trần Văn Lãng, Hoàng Tùng</i>	
62.	NGHIÊN CỨU THUẬT TOÁN CHỌN K-LÁNG GIỀNG GẦN VỚI 2 ĐIỀU KIỆN DÙNG CHO PHƯƠNG PHÁP RBF-FD GIẢI PHƯƠNG TRÌNH POISSON TRONG 2D	509
	<i>Đặng Thị Oanh, Nguyễn Văn Tào</i>	
63.	NGHIÊN CỨU VỀ CÁC CƠ CHẾ RAID VÀ ĐỀ XUẤT GIẢI PHÁP LƯU TRỮ DỮ LIỆU AN TOÀN TRÊN DỊCH VỤ Đám Mây	515
	<i>Lê Quang Minh, Nguyễn Anh Chuyên, Lê Khánh Dương, Phan Huy Anh, Trịnh Thị Thu</i>	
64.	PHÂN LOẠI NHẠC THEO THỂ LOẠI DÙNG PHÉP BIẾN ĐỔI WAVELET RỜI RẠC	521
	<i>Phan Anh Cang, Phan Thượng Cang</i>	
65.	PHÂN LOẠI VĂN BẢN TIẾNG VIỆT DỰA TRÊN MÔ HÌNH CHỦ ĐỀ	532
	<i>Bùi Khánh Linh, Nguyễn Thị Thu Hà, Nguyễn Thị Ngọc Tú, Đào Thanh Tĩnh</i>	
66.	PHÂN LỚP HIỆU QUẢ TẬP DỮ LIỆU LỚN VỚI GIẢI THUẬT GIẢM GRADIENT NGẪU NHIÊN	538
	<i>Đỗ Thanh Nghị, Phạm Thế Phi</i>	
67.	PHÂN MẢNH VÀ ĐỊNH VỊ DỮ LIỆU PHÂN TÁN BẰNG TÁC TỬ DI ĐỘNG	545
	<i>Trần Đình Toàn, Nguyễn Mậu Hân</i>	

MỘT THUẬT TOÁN HIỆU QUẢ DỰA TRÊN GIẢI THUẬT TỐI ƯU ĐÀN KIẾN GIẢI BÀI TOÁN $r|p$ TRUNG TÂM

Vũ Đức Quang¹, Hoàng Xuân Huân², Đỗ Thanh Mai³

¹ Đại học Sư phạm – Đại học Thái Nguyên

² Đại học Công nghệ – Đại học Quốc gia Hà Nội

³ Bộ môn KHCB – Khoa Ngoại ngữ – Đại học Thái Nguyên

vuducquang@dhsptn.edu.com, huanhx@vnu.edu.vn, dothanhmai.sfl@tnu.edu.vn

TÓM TẮT— Bài toán $(r|p)$ trung tâm nhằm định vị điểm mở cơ sở cho hai đối thủ Trước và Sau (đối thủ của Trước) để mỗi người thu hút được thị phần lớn nhất cho mình đang là bài toán thời sự. Trong bài toán này, Trước được mở p cơ sở và Sau được mở r cơ sở. Thông thường, các khách hàng sẽ chọn cơ sở gần họ nhất làm nhà cung cấp cho họ. Chúng ta cần tìm cách chọn ra p vị trí đặt cơ sở cho Trước nhằm tối đa hóa thị phần (và đó là lợi nhuận) của mình với lưu ý là Sau cũng luôn tìm cách tối ưu hóa thị phần dựa trên phân bố cơ sở đã biết của Trước. Đây là một bài toán quy hoạch 2 mức thuộc loại NP-khó và đã có nhiều thuật toán được đề xuất. Trong bài báo, chúng tôi đề xuất một thuật toán tối ưu đàn kiến có sử dụng tìm kiếm địa phương. Kết quả thử nghiệm cho thấy thuật toán mới đề xuất của chúng tôi so với 3 phương pháp công bố gần đây có sử dụng phần mềm công cụ CPLEX thì: thuật toán thứ nhất có kết quả ngang bằng với kết quả của chúng tôi, nhưng chạy chậm hơn; thuật toán thứ hai có kết quả kém hơn kết quả của chúng tôi, nhưng chạy nhanh hơn; còn thuật toán thứ 3 cho kết quả ngang bằng và chạy nhanh hơn thuật toán của chúng tôi.

Từ khóa— thuật toán ACO, tìm kiếm địa phương, $(r|p)$ -trung tâm.

I. GIỚI THIỆU

Bài toán $(r|p)$ -trung tâm ($(r|p)$ -centroid) lần đầu tiên được Hakimi [11] nghiên cứu dưới dạng bài toán rời rạc, có thể phát biểu như sau. Cho một tập I hữu hạn các địa điểm có thể chọn để đặt các cơ sở dịch vụ và một tập J hữu hạn các vị trí của khách hàng, ma trận (d_{ij}) là khoảng cách từ khách hàng $j \in J$ tới cơ sở $i \in I$, các giá trị w_j xác định lợi nhuận của một cơ sở thu được trong việc phục vụ khách hàng j . Hai công ty/người chơi Trước và Sau sẽ mở các cơ sở kinh doanh tại các điểm của tập I . Đầu tiên, người chơi Trước mở p cơ sở. Biết được quyết định của Trước, Sau sẽ chọn để mở ra r cơ sở. Mỗi khách hàng sẽ chọn ra cơ sở gần họ nhất trong số $p + r$ cơ sở của cả hai người chơi đã mở ra như là nhà cung cấp cho mình. Kết quả là tập khách hàng sẽ được chia thành hai phần: tập khách hàng lựa chọn Trước và tập khách hàng lựa chọn Sau. Bài toán đặt ra là tìm ra p vị trí đặt cơ sở cho Trước để đạt tối đa nhất lợi nhuận dưới sự phản ứng mạnh mẽ nhất có thể của Sau.

Hiện nay, các nghiên cứu cơ bản của bài toán này có thể được phát triển thêm nhiều biến thể [8], [15], [17] dưới dạng các bài toán trên đồ thị [15], [17] và trong không gian Euclide [8]. Tuy nhiên, dạng bài toán rời rạc vẫn được nhiều người quan tâm nhất và người ta đã chỉ ra rằng bài toán của Trước thuộc loại Σ_2^P -khó [7], [15], [18] còn khi đã biết các cơ sở của Trước thì bài toán của Sau thuộc loại NP-khó [7], [11], [18].

Đã có nhiều thuật toán đề xuất cho bài toán này [1], [3-5], [7], [9], [13], [18]. Đặc biệt, Davydov cùng các cộng sự [9] theo tiếp cận metaheuristics đã đề xuất 2 thuật toán VNS (Variable Neighborhood Search) và STS (Stochastic Tabu Search) giải gần đúng nhanh bài toán của Trước, trong đó họ dùng phần mềm CPLEX (một phần mềm của IBM cung cấp nhằm giải các bài toán quy hoạch tuyến tính) để tìm lời giải tối ưu cho Sau mỗi khi biết các cơ sở của Trước; Alekseeva cùng các cộng sự [2] phát triển thuật toán IM giải đúng bài toán Trước, trong đó cũng sử dụng phần mềm CPLEX cho toán Sau. Kết quả thực nghiệm cho thấy ưu điểm của các thuật toán này so với các thuật toán đã biết trước đó.

Trong bài báo này, chúng tôi đề xuất thuật toán tìm kiếm địa phương dựa trên giải thuật tối ưu đàn kiến (ACO) để giải bài toán $(r|p)$ trung tâm đồng thời cho cả Trước và Sau mà không dùng CPLEX. Kết quả thực nghiệm so sánh với các thuật toán VNS và STS [9], IM [2] trên bộ dữ liệu Euclidean và Uniform [19] cho thấy ưu điểm nổi trội của thuật toán mới.

Ngoài phần kết luận, phần còn lại của bài báo được trình bày như sau: mục II phát biểu bài toán $(r|p)$ -trung tâm và một số vấn đề liên quan; thuật toán đề xuất được giới thiệu trong mục III; mục IV, chúng tôi trình bày kết quả các thử nghiệm so sánh với các thuật toán đã nêu với các bộ dữ liệu khác nhau (theo các công bố tương ứng) lấy từ thư viện [19].

II. BÀI TOÁN $(r|p)$ TRUNG TÂM VÀ MỘT SỐ VẤN ĐỀ LIÊN QUAN

2.1. Phát biểu bài toán

Bài toán dưới dạng đồ thị. Bài toán $(r|p)$ -trung tâm rời rạc được phát biểu như sau (xem [2], [9], [18]).

Xét một đồ thị hai phía đầy đủ có trọng số $G = (I, J, E)$, trong đó tập đỉnh $I = \{1, \dots, m\}$ biểu diễn tập hợp các địa điểm cơ sở tiềm năng mà 2 người chơi Trước và Sau có thể lựa chọn để mở cơ sở, tập đỉnh $J = \{1, \dots, n\}$ biểu diễn tập khách hàng, $E = I \times J$ là tập các cạnh có độ đo khoảng cách tương ứng $d_{ij} \forall (i, j) \in E$, mỗi $j \in J$ có trọng số w_j ($w_j > 0$) ứng với doanh thu mà cơ sở nhận được nếu khách hàng này chọn cơ sở làm nhà cung cấp. Biết rằng

mỗi khách hàng sẽ chọn cơ sở phục vụ gần nó nhất, trong trường hợp khoảng cách tới Trước bằng khoảng cách tới Sau thì khách hàng sẽ chọn Trước.

Ta cần tìm p vị trí trong tập I cho Trước sao cho tối đa hóa doanh thu của Trước với lưu ý rằng Sau sẽ chọn r cơ sở từ các địa điểm còn lại cũng nhằm tối đa hóa doanh thu của họ khi đã biết vị trí dịch vụ của Trước.

Gọi (X, Y) là lời giải cho bài toán $(r|p)$ -trung tâm, trong đó $X \subseteq I, |X| = p$ là tập các cơ sở được Trước chọn, và $Y \subseteq \{I \setminus X\}, |Y| = r$ là tập các cơ sở được Sau lựa chọn. Với mỗi tập $V \subseteq I$ và $\forall j \in J$, ký hiệu $D(j, V) = \min\{d_{ji} \mid i \in V\}$ cho khoảng cách tối thiểu từ khách hàng j đến tất cả các cơ sở trong tập V . Khi đó tập khách hàng sẽ được chia thành hai phần: Tập khách hàng lựa chọn Trước $U^T = \{j \in J \mid D(j, Y) \geq D(j, X)\}$ và tập khách hàng lựa chọn Sau $U^S = \{J \setminus U^T\}$. Doanh thu của Trước sẽ là $p^T = \sum_{j \in U^T} w_j = \sum_{j \in J} w_j - p^S$ còn doanh thu của Sau sẽ là $p^S = \sum_{j \in U^S} w_j = \sum_{j \in J} w_j - p^T$. Yêu cầu bài toán là tìm ra tập cơ sở X cho Trước sao cho lợi nhuận của nó nhận được nhiều nhất cho dù Sau có lựa chọn cơ sở Y nào đi nữa. Bài toán tìm tập cơ sở Y tối ưu cho Sau khi biết trước X được gọi là bài toán $(r|Xp)$ -trung vị ($(r|Xp)$ - medianoid) và nó đã được Hakimi chứng minh là NP-khó [11]. Noltemeier cùng các cộng sự [15] đã chứng minh bài toán tập cơ sở X cho Trước có độ phức tạp là \sum_2^p -khó ngay cả khi ma trận (d_{ij}) là ma trận khoảng cách Euclide trên mặt phẳng.

Bài toán dưới dạng quy hoạch hai mức. Bài toán $(r|p)$ -trung tâm có thể phát biểu dưới dạng bài toán tìm minimax trong bài toán quy hoạch hai mức. Ký hiệu:

$$x_i = \begin{cases} 1 & \text{nếu Trước mở cơ sở } i \\ 0 & \text{nếu ngược lại} \end{cases} \quad (1)$$

$$y_i = \begin{cases} 1 & \text{nếu Sau mở cơ sở } i \\ 0 & \text{nếu ngược lại} \end{cases} \quad (2)$$

$$z_j = \begin{cases} 1 & \text{nếu khách hàng } j \text{ được Trước phục vụ} \\ 0 & \text{nếu khách hàng } j \text{ được Sau phục vụ} \end{cases} \quad (3)$$

Khi đó $X = \{i \in I \mid x_i = 1\}$, $Y = \{i \in I \mid y_i = 1\}$. Với mỗi khách hàng j , chúng ta định nghĩa tập cơ sở $I_j(X)$ cho phép Sau "thu hút" khách hàng j .

$$I_j(X) = \left\{ i \in I \mid d_{ij} < \min_{i \in I} \{d_{ij} \mid x_i = 1\} \right\} \quad (4)$$

Với các ký hiệu như trên, bài toán $(r|p)$ -trung tâm được biểu diễn như sau:

$$\begin{aligned} & \max_x \sum_{j \in J} w_j z_j^*(X), \\ & \sum_{i \in I} x_i = p, \\ & x_i \in \{0, 1\}, i \in I, \end{aligned} \quad (5)$$

Với $z_j^*(X), y_i^*(X)$ là phương án tối ưu thì bài toán Sau sẽ là:

$$\begin{aligned} & \max_{y, z} \sum_{j \in J} w_j (1 - z_j), \\ & \sum_{i \in I} y_i = r, \\ & 1 - z_j \leq \sum_{i \in I_j(X)} y_i, i \in I, \\ & y_i, z_j \in \{0, 1\}, i \in I, j \in J. \end{aligned} \quad (6)$$

Lưu ý rằng, hàm mục tiêu $W^*(X) = \sum_{j \in J} w_j z_j^*(X)$ là tổng lợi nhuận của Trước khi nó mở đúng p cơ sở, giá trị này phụ thuộc vào lời giải tối ưu của Sau.

2.2. Một số vấn đề liên quan

Đã có nhiều thuật toán đúng, heuristics và metaheuristics được đề xuất cho bài toán này. Gần đây, Davydov cùng các cộng sự [9] đã đề xuất 2 thuật toán metaheuristics VNS và STS giải gần đúng nhanh bài toán Trước; Alekseeva cùng các cộng sự [1] đã đề xuất 2 thuật toán metaheuristics IEM và MEM giải đúng bài toán cho Trước, sau đó cách phát triển thuật toán IM [2] hiệu quả hơn các phương pháp đã biết trước đó. Các thuật toán này đều giải bài toán quy hoạch 2 mức nhờ dùng phần mềm CPLEX để tìm lời giải tối ưu cho Sau mỗi khi biết các cơ sở của Trước. Trước khi giới thiệu thuật toán mới, chúng tôi giới thiệu tóm tắt phương pháp tối ưu hóa đàn kiến.

Phương pháp tối ưu hóa đàn kiến (ACO)

Phương pháp này được Dorigo đề xuất (1991), là một phương pháp metaheuristics, mô phỏng các tìm đường đi của kiến tự nhiên nhờ sử dụng vết mùi như thông tin học tăng cường, thực nghiệm cho thấy một công cụ mạnh mẽ để giải nhiều bài toán tối ưu tổ hợp khó và đang được sử dụng rộng rãi [10]. Trong ACO, bài toán gốc được đưa về bài toán tìm lời giải trên đồ thị cấu trúc $G = (V, E, \Omega, \eta, T)$, trong đó V tập đỉnh, E là tập cạnh, η và T tương ứng là các thông tin heuristics và vết mùi (thể hiện thông tin học tăng cường) có thể để ở các đỉnh hoặc các cạnh. Mỗi lời giải chấp nhận được là một đường đi thỏa mãn điều kiện Ω , bắt đầu từ một đỉnh trong tập C_0 của V , rồi mở rộng nhờ thủ tục bước ngẫu nhiên dựa trên thông tin heuristics và vết mùi. Các thuật toán ACO dùng N_{ant} kiến nhân tạo, trong mỗi bước lặp, mỗi con kiến tìm một lời giải nhờ thủ tục bước ngẫu nhiên trên đồ thị cấu trúc, các lời giải được đánh giá và áp dụng thủ tục tìm kiếm địa phương. Sau đó các lời giải lại được đánh giá và cập nhật mùi như là thông tin học tăng cường cho các con kiến tìm lời giải trong lần lặp tiếp theo. Lược đồ của thủ tục ACO áp dụng trong bài báo này được đặc tả trong Hình 1.

<p>Procedure Thuật toán-ACO</p> <p>Begin</p> <p> Khởi tạo ma trận vết mùi và N_{ant} kiến;</p> <p> Repeat</p> <p> Xây dựng lời giải; // Mỗi kiến sẽ xây dựng lời giải cho mình</p> <p> Tìm kiếm địa phương; // Áp dụng cho lời giải tốt nhất</p> <p> Cập nhật vết mùi;</p> <p> Until gặp điều kiện dừng;</p> <p>End;</p>
--

Hình 1. Thuật toán ACO tổng quát

Khi áp dụng phương pháp ACO, có 4 yếu tố quan trọng ảnh hưởng nhiều tới hiệu suất thuật toán: 1) Đồ thị cấu trúc và thủ tục bước ngẫu nhiên để tìm lời giải, 2) thông tin heuristics, 3) quy tắc cập nhật mùi, 4) kỹ thuật tìm kiếm địa phương.

III. THUẬT TOÁN $r|p$ -ACO

3.1. Lược đồ tổng quát

Trong thuật toán này, *Trước* và *Sau* thực hiện quá trình lặp tuần tự việc tìm lời giải gần đúng cho mỗi người chơi. Ký hiệu $n_{ant}T$ và $n_{ant}S$ tương ứng là số kiến được dùng để tìm lời giải gần đúng cho người chơi *Trước* và *Sau* trong mỗi vòng lặp, N_{total} là số vòng lặp tuần tự tìm lời giải của thuật toán. Khi đó với r và p đã cho thuật toán $r|p$ -ACO thực hiện theo lược đồ như Hình 2.

<p>Bước 1. Khởi tạo ma trận vết mùi cho <i>Trước</i> và $n_{ant}T$, $n_{ant}S$, N_{total};</p> <p>Bước 2. Thực hiện lặp:</p> <p> 2.1. ACO- <i>Trước</i>; // Với mỗi kiến k tìm lời giải X_k cho <i>Trước</i></p> <p> 2.2. ACO- <i>Sau</i>; // Tìm lời giải Y_k cho <i>Sau</i> với lời giải của <i>Trước</i> là X_k;</p> <p> 2.3. Chọn ra X^* là lời giải tốt nhất trong số các lời giải X_k;</p> <p> 2.4. LS(X^*); // Tìm kiếm địa phương cho lời giải X^* tốt nhất</p> <p> 2.5. Cập nhật X^* và trở lại 2.1 nếu chưa kết thúc.</p> <p>Bước 3. Trích lời giải cho <i>trước</i> và <i>sau</i>.</p>
--

Hình 2. Thuật toán $r|p$ -ACO

Trong đó các thủ tục ACO- *Trước* và ACO- *Sau* thực hiện như sau.

3.2. Thủ tục ACO

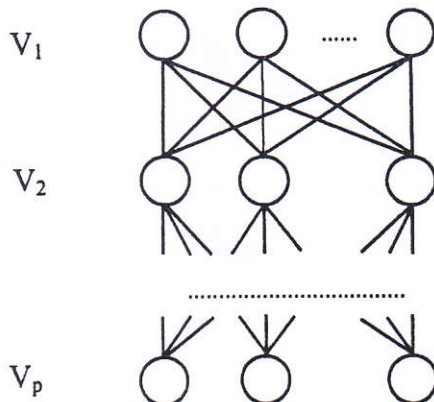
Các thủ tục ACO- *Trước* và ACO- *Sau* thực hiện như mô tả trong Hình 1, chỉ khác nhau ở tập vị trí được chọn trong mỗi bước lặp. Trước khi mô tả cụ thể từng thủ tục, chúng tôi giới thiệu các thành phần chính của thuật toán: đồ thị cấu trúc và thủ tục bước ngẫu nhiên, thông tin heuristics, quy tắc cập nhật mùi, kỹ thuật tìm kiếm địa phương.

Đồ thị cấu trúc và thủ tục bước ngẫu nhiên.

Đồ thị cấu trúc cho ACO- *Trước* (hoặc ACO- *Sau*) là một đồ thị $G(V, E)$ tương ứng gồm p (hoặc r tầng), các đỉnh ở mỗi tầng có cấu trúc như nhau ($V_i = I$) là tập vị trí có thể đặt cơ sở, các đỉnh ở tầng trước có cạnh kết nối với các đỉnh ở tầng liền sau nó như được mô tả trong Hình 3. Khi xây dựng lời giải theo thủ tục bước ngẫu nhiên, kiến chọn ngẫu nhiên một đỉnh thuộc tập ứng cử $allow$ ở tầng hiện tại dựa trên vết mùi và thông tin heuristics sau đó đỉnh này được loại khỏi tập ứng cử cho việc chọn đỉnh kế tiếp ở tầng sau. Ở tầng thứ nhất, tập $allow$ của *Trước* bằng $\{I\}$, còn tập $allow$ của *Sau* = $\{I - X\}$. Nếu kiến k ở đỉnh y nào đó của tầng i thì xác suất nó chọn đỉnh x trong tập $allow(y)$ ở tầng sau được cho bởi công thức (7).

$$p_x^k = \frac{\tau_x^\alpha n_x^\beta}{\sum_{x \in allow(y)} \tau_x^\alpha n_x^\beta} \quad (7)$$

Lưu ý rằng khi một đỉnh (vị trí) đã được kiến đi qua thì đỉnh tương ứng bị loại khỏi tập ứng cử cho mỗi tầng sau khi xây dựng lời giải. Việc xây dựng lời giải của kiến kết thúc khi qua hết các tầng.

Hình 3. Đồ thị cấu trúc

Thông tin heuristic

Thông tin heuristics n_x của đỉnh x được tính bằng tổng lợi nhuận của l khách hàng gần đỉnh x nhất chia cho tổng độ dài từ l khách hàng này tới x như trong công thức (8)

$$n_x = \frac{\sum_{i=1}^l w_i}{\sum_{i=1}^l dists[x,i]}, \tag{8}$$

trong đó $l = \frac{III}{p}$ là tỷ số giữa số lượng cơ sở trong l và p , τ_x là giá trị vết mùi trên đỉnh x ($x \in V_i$).

Quy tắc cập nhật vết mùi

Sau mỗi vòng lặp của thủ tục ACO- Trước / ACO- Sau, cường độ vết mùi trên mỗi đỉnh sẽ được cập nhật theo quy tắc SMMAS (xem [19]) cho bởi công thức (9)

$$\tau_i \leftarrow (1 - \rho)\tau_i + \Delta\tau_i \tag{9}$$

$$\text{với } \Delta\tau_i = \begin{cases} \rho\tau_{min} & \text{nếu } (i) \notin w(t) \\ \rho\tau_{max} & \text{nếu } (i) \in w(t) \end{cases}$$

$w(t)$ là lời giải tốt nhất ở bước lặp thứ t sau khi đã thực hiện tìm kiếm địa phương, τ_{max} và τ_{min} là 2 tham số được xác định trước.

ACO-Trước

Thủ tục ACO- Trước thực hiện quá trình tìm lời giải cho người chơi Trước được đặc tả trong Hình 4, trong đó mỗi kiến sẽ lần lượt xây dựng lời giải cho riêng mình.

```

Procedure ACO- Trước
Begin
  for mỗi kiến  $k \in n_{ant}T$  do
    Xây dựng lời giải  $X_k$  cho kiến thứ  $k$ ;
  Return  $X$ ;
End;
    
```

Hình 4. Thủ tục ACO- Trước

ACO-Sau

Để đánh giá được lợi nhuận mà Trước nhận được khi chọn phương án X thì bài toán Sau phải được giải quyết. Như đã được trình bày ở trên, bài toán Sau hay còn được gọi là bài toán $(r|Xp) - medianoid$ đã được chứng minh là NP-khó. Trong phần này, chúng tôi xây dựng thủ tục ACO- Sau nhằm tìm ra r cơ sở tối ưu cho Sau khi biết được p cơ sở của phương án X do Trước chọn như trong Hình 5. Với mỗi phương án X , chúng tôi sử dụng số lượng kiến là $n_{ant}S$, mỗi kiến sẽ xây dựng phương án Y cho Sau cho riêng mình. Lời giải tốt nhất của phương án Y sẽ được sử dụng để tìm kiếm địa phương nhằm tăng chất lượng lời giải tại mỗi bước lặp. Kết thúc quá trình lặp sẽ trả về lời giải Y tốt nhất (Y^*) cho người chơi Sau.

Cấu trúc đồ thị, thông tin heuristic và quy tắc cập nhật vết mùi trong thuật toán ACO- Sau tương tự như trong thuật toán ACO- Trước.

Để đánh giá chất lượng lời giải của thuật toán ACO-*Sau*, chúng tôi tiến hành chạy thử nghiệm thuật toán ACO-*Sau* so sánh kết quả của thuật toán với kết quả của phần mềm thương mại CPLEX của IBM được công bố trong [9] và nhận thấy rằng thuật toán ACO-*Sau* cho kết quả chính xác như phần mềm CPLEX với sai số xấp xỉ bằng 0.

```

Procedure ACO-Sau(X)
Begin
  Khởi tạo ma trận vết mùi cho Sau và  $n_{ant}S$  kiến;
  repeat
    for mỗi kiến  $k \in n_{ant}S$  do
      Xây dựng lời giải  $Y_k$  cho kiến thứ  $k$ ;
      Chọn ra  $Y^*$  là lời giải tốt nhất trong các  $Y_k$ ;
      LS( $Y^*$ ); //Tìm kiếm địa phương cho phương án  $Y^*$ 
      Cập nhật  $Y^*$ ;
    until gặp điều kiện dừng
  return  $Y^*$ ;
End;

```

Hình 5. Thuật toán ACO-*Sau*

Kỹ thuật tìm kiếm địa phương

Kỹ thuật tìm kiếm địa phương thực hiện đối với phương án X như sau: Mỗi phần tử trong phương án X sẽ được thay thế bởi một phần tử trong tập ứng cử U , nếu hàm mục tiêu thu được là cao hơn thì ghi nhận lại phương án X . Quá trình này được lặp lại cho đến khi mọi phần tử trong U được thay thế vào mọi vị trí trong X .

```

Procedure LS(X)
Begin
   $U = I - X$ ;
  for mỗi  $x \in X$  do
    for mỗi  $u \in U$  do
      Thay thế  $x$  bằng  $u$ ;
      If (lợi nhuận thu được là tốt hơn) then Cập nhật  $X$ ;
  Return  $X$ ;
End;

```

Hình 6. Thuật toán tìm kiếm địa phương

Thuật toán tìm kiếm địa phương giúp cho việc cải thiện kết quả được tốt hơn, tuy nhiên độ phức tạp của thuật toán lại khá lớn, vì thế chúng tôi chỉ sử dụng tìm kiếm địa phương với kiến tốt nhất tại mỗi bước lặp nhằm mục đích tìm kiếm được lời giải tối ưu toàn cục.

IV. THỬ NGHIỆM

Trong phần này, chúng tôi cài đặt thuật toán $r|p$ -ACO và thử nghiệm trên bộ dữ liệu từ thư viện Discrete Location Problems [19]. Tất cả các bộ thử nghiệm đều có kích thước như nhau $|I| = |J| = 100$. Có 2 bộ dữ liệu là *Eclidean* và *Uniform*. Trong loại *Eclidean*, ma trận (d_{ij}) xác định khoảng cách Eclidean giữa các điểm trên một mặt phẳng và tất cả các điểm đó đều thuộc phạm vi 7000×7000 . Trong loại *Uniform*, mỗi phần tử của ma trận (d_{ij}) có giá trị ngẫu nhiên trong khoảng từ 0 đến 10^4 . Trong mỗi bộ dữ liệu đều có hai loại lợi nhuận, trường hợp thứ nhất $w_j = 1$ với mọi $j \in J$, còn trong trường hợp thứ hai thì các giá trị này được lựa chọn ngẫu nhiên trong khoảng từ 0 đến 200. Chúng tôi thử nghiệm với các bộ $p = r = \{10, 15\}$ trên bộ dữ liệu *Eclidean* và $p = r = \{7\}$ trên bộ dữ liệu *Uniform*.

Các thử nghiệm đều được tiến hành trên máy tính Intel Pentium G3220 3.0GHz, RAM 4GB, Window 7 Professional. Mục đích của thử nghiệm là đánh giá hiệu suất của thuật toán đề xuất thông qua so sánh lợi nhuận lớn nhất của *Trước* nhận được và độ phức tạp thời gian (phút) của thuật toán đề xuất với các giá trị tương ứng của thuật toán IM [2] (cài đặt trên máy tính Intel Xeon X5675, 3 GHz, RAM 96 GB, Windows Server 2008 và phần mềm CPLEX 12.3) và VNS, STS [9] (cài đặt trên máy tính Pentium Intel Core Dual PC, 2.66 GHz, 2GB RAM).

Các tham số trong thử nghiệm được thiết đặt như sau:

$$|I| = |J| = 100, n_{ant}T = 50, n_{ant}S = 10, N_{total} = 100;$$

$$\tau_{max} = 1.0, \tau_{min} = \frac{\tau_{max}}{2 \cdot |I|}, \alpha = 1, \beta = 2, \rho = 0.1.$$

Các Bảng 1, 2, 3 là các kết quả tính toán tương ứng của các thuật toán $r|p$ -ACO, IM, VNS và STS. Trong Bảng 1, 2 là kết quả khi chạy trên bộ dữ liệu *Euclidean*, Bảng 3 là kết quả khi chạy trên bộ dữ liệu *Uniform*. Trong mỗi bảng, cột Bộ test thể hiện mã của mỗi bộ test thử nghiệm trong bộ dữ liệu, cột $W^*(X)$ và Time tương ứng là lợi nhuận lớn nhất mà *Trước* thu được và thời gian chạy của mỗi thuật toán. Các giá trị trong bảng là kết quả trung bình của 10 lần chạy thử nghiệm.

Bảng 1. Bộ dữ liệu Eclidean, $p = r = 10$

Bộ test	$W_j = 1$				$W_j \in 0 \dots 200$							
	W*(X)		Time (phút)		W*(X)				Time (phút)			
	r p-ACO	IM	r p-ACO	IM	r p-ACO	IM	VNS	STS	r p-ACO	IM	VNS	STS
111	50	50	13.28	13	4,361	4,361	4,361	4,361	5.83	60	0.35	1.07
211	49	49	5.28	20	5,310	5,310	5,310	5,310	4.28	42	0.42	0.4
311	48	48	13.83	195	4,483	4,483	4,483	4,483	1.48	146	0.35	0.35
411	49	49	20.9	135	4,994	4,994	4,994	4,994	1.53	33	3.33	0.33
511	48	48	0.5	270	4,906	4,906	4,906	4,906	1.37	399	1.78	0.47
611	47	47	9.13	900	4,595	4,595	4,595	4,595	0.9	143	1.8	0.75
711	51	51	0.9	12	5,586	5,586	5,586	5,586	7.22	73	0.93	1.7
811	48	48	20.3	145	4,609	4,609	4,609	4,609	3.65	152	3.47	1.48
911	49	49	1.45	102	5,302	5,302	5,302	5,302	2.35	6	0.4	0.33
1011	49	49	5.92	180	5,005	5,005	5,005	5,005	3.28	97	3.57	1.73

Trong Bảng 1, với trường hợp $W_j = 1$ thì thuật toán r|p-ACO cho kết quả tương đồng với thuật toán IM nhưng với thời gian nhỏ hơn nhiều. Còn đối với trường hợp $W_j \in 0 \dots 200$ thì thuật toán VNS, STS và r|p-ACO hơn nhau không đáng kể về mặt thời gian, bởi vì khi số lượng cơ sở được chọn cho Trước và Sau là thấp thì độ phức tạp của bài toán còn nhỏ, nhưng với số lượng cơ sở được chọn tăng dần thì độ phức tạp của bài toán tăng lên đáng kể. Trong [3] Ekaterina Alekseeva đã chứng minh độ phức tạp của bài toán là lớn nhất khi $p = r = \{15, 16, 17\}$.

Bảng 2. Bộ dữ liệu Eclidean $p = r = 15$

Bộ test	$W_j \in 0 \dots 200$							
	W*(X)				Time (phút)			
	r p-ACO	IM	VNS	STS	r p-ACO	IM	VNS	STS
111	4,596	4,596	4,596	4,596	20.08	72	4.97	2.9
211	5,373	5,373	5,373	5,373	45.17	3,845	3.35	1.4
311	4,800	4,800	4,800	4,800	7.03	395.00	0.38	1.5
411	5,064	5,064	5,058	5,064	14.47	1,223	1.85	2.03
511	5,131	5,131	5,123	5,131	26.83	2,120	3.24	3.62
611	4,881	4,881	4,881	4,881	18.92	2,293	1.4	1.92
711	5,827	5,827	5,827	5,827	13.6	1,320	4.69	3.52
811	4,675	4,675	4,620	4,675	6.35	4,570	5.03	2.1
911	5,158	5,158	5,157	5,158	41.67	>600	4.23	2.63
1011	5,195	5,195	5,195	5,195	81.73	>600	0.4	0.82

Kết quả trong Bảng 2 cho thấy thuật toán r|p-ACO cho kết quả chính xác trong thời gian ngắn hơn nhiều so với thuật toán IM khi số lượng cơ sở được chọn cho Trước và Sau ngày càng tăng. Với $p = r = 15$, trong một số bộ test, thuật toán IM mặc dù với cấu hình mạnh nhưng phải chạy trong vài nghìn phút mới thu được kết quả (ví dụ bộ test 811 yêu cầu một khoảng thời gian lên đến 4,570 phút), nhưng thuật toán r|p-ACO chạy trong khoảng thời gian chấp nhận được (trung bình khoảng 27 phút). So với thuật toán VNS và STS thì thuật toán r|p-ACO chạy chậm hơn bởi lý do chính là r|p-ACO được dùng để giải cả hai bài toán cho Trước và Sau, trong khi đó VNS và STS chỉ giải bài toán của Trước (còn bài toán của Sau được giải bởi phần mềm CPLEX).

Bảng 3. Bộ dữ liệu Uniform $p = r = 7$

Bộ test	$W_j \in 0 \dots 200$					
	W*(X)			Time (phút)		
	r p-ACO	VNS	STS	r p-ACO	VNS	STS
123	5009	5009	5009	38.26	5.08	1.1
223	5459	5459	5459	36.92	3.05	1.1
323	5019	5009	5019	79.28	2.42	0.92
423	4908	4908	4908	175.53	4.95	2.44
523	5208	5198	5208	8.4	4.88	0.38
623	5032	5032	5032	11.67	4.95	3.3
723	5055	5055	5055	18.62	4.78	1.05
823	4951	4860	4951	4.2	4.93	1.25
923	5127	5060	5127	14.43	3.63	1.87
1023	5084	5067	5084	59.1	5.38	4.65

Từ kết quả thử nghiệm trong Bảng 3 có thể kết luận rằng thuật toán r|p-ACO đề xuất cho kết quả tương đương với thuật toán STS trong khi đó thuật toán VNS chỉ đúng với các bộ test 123, 223, 423, 623, 723. Thời gian chạy của

V. KẾT LUẬN

Trên đây, chúng tôi đề xuất một giải thuật ACO cho bài toán $(r|p)$ -trung tâm rời rạc. Trong thuật toán này, phương pháp ACO được áp dụng dựa trên sự biểu diễn bài toán như một bài toán tối ưu hóa rời rạc hai mức. Thử nghiệm cho thấy thuật toán mới so với ba phương pháp gần đây phải dùng CPLEX để tìm lời giải cho Sau thì thuật toán mới này mặc dù chỉ chạy nhanh hơn một thuật toán khác, nhưng cho kết quả tính toán ngang bằng hoặc tốt hơn kết quả của thuật toán khác. Việc cải thiện tốc độ thực hiện của thuật toán mới thông qua cải tiến tìm kiếm địa phương và/hoặc kết hợp với CPLEX là một hướng nghiên cứu mới của chúng tôi trong tương lai. Chúng tôi cũng hy vọng tiếp cận này có thể phát triển cho các bài toán tương tự về mạng, khi khách hàng nằm ở các đỉnh của đồ thị còn các cơ sở có thể mở tại các điểm tùy ý trên các cạnh của nó.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Alekseeva E. and Kochetov Y., "Metaheuristics and Exact Methods for the Discrete $(r|p)$ -Centroid Problem", Metaheuristics for Bi-Level Optimization, Talbi, E.-G. and Brotcorne, L., Eds., Berlin:Springer, 2013.
- [2] Alekseeva E., Kochetov Y., Plyasunov A., "An exact method for the discrete $(r|p)$ -centroid problem", Springer Science+Business Media New York, Vol. 63. p. 445–460, 2015.
- [3] Alekseeva E., Kochetova N., Kochetov Y., Plyasunov A., "A Heuristic and Exact Methods for the Discrete $(r|p)$ -Centroid Problem", LNCS, vol. 6022, pp. 11–22, 2010.
- [4] Benati, S. and Laporte, G., "Tabu Search Algorithms for the $(r|Xp)$ -Medianoid and $(r|p)$ -Centroid Problems", Locat. Sci., vol. 2, no. 2, pp. 193–204, 1994.
- [5] Campos Rodríguez C., Moreno-Pérez J.A., and Santos-Peñate D. R., "Particle Swarm Optimization with Two Swarms for the Discrete $(r|p)$ -Centroid problem", LNCS, vol. 6927, pp. 432–439, 2012.
- [6] Campos Rodríguez C., Santos Peñate D. R., and Moreno Perez J. A., "An Exact Procedure and LP Formulations for the Leader-Follower Location Problem", TOP, vol. 18, no. 1, pp. 97–121, 2010.
- [7] Davydov I. A., "Local Tabu Search for the Discrete $(r|p)$ -Centroid Problem", Diskret. Anal. Issled. Oper., , vol. 19, no. 2, pp. 19–40, 2012.
- [8] Davydov I. A., Kochetov Y., and Carrizosa E., "A Local Search Heuristic for the $(r|p)$ -Centroid Problem" Computers & Operations Research, DOI: 10.1016/j.cor.2013.05.003, 2013.
- [9] Davydov I. A., Kochetov Yu .A., Mladenovic N., and Urosevic D., "Fast Metaheuristics for the Discrete $(r|p)$ -Centroid Problem", Automation and Remote Control, Vol. 75 (4). p. 677–687, 2014.
- [10] H. Hoang Xuan, T. Nguyen Linh, D. Do Duc, H. Huu Tue, Solving the Traveling Salesman Problem with Ant Colony Optimization: A Revisit and New Efficient Algorithms, REV Journal on Electronics and Communications, Vol. 2, No. 3–4, , p.121-129, 2012.
- [11] Hakimi S. L., "Locations with Spatial Interactions: Competitive Locations and Games", Discrete Location Theory, Mirchandani P. B. and Francis R. L., Eds., London: Wiley, pp. 439–478, 1990.
- [12] Hotelling H., "Stability in Competition", Economic J., vol. 39, pp. 41–57, 1929.
- [13] Kochetov Y. A., Facility Location: "Discrete Models and Local Search Methods, in Combinatorial Optimization. Methods and Applications", Chvatal, V., Ed., Amsterdam: IOS Press, pp. 97–134, 2011.
- [14] Kress D. and Pesch E., "Sequential Competitive Location on Networks", Eur. J. Oper. Res., vol. 217, pp. 483–499, 2012.
- [15] Noltemeier H., Spoerhase J., and Wirth H., "Multiple Voting Location and Single Voting Location on Trees", Eur. J. Oper. Res., vol. 181, pp. 654–667, 2007.
- [16] Roboredo M. C. and Pessoa A. A., "A Branch-and-Cut Algorithm for the Discrete $(r|p)$ -Centroid Problem", Eur. J. Oper. Res., vol. 224, no. 1, pp. 101–109, 2013.
- [17] Spoerhase J. and Wirth H., " (r, p) -Centroid Problems on Paths and Trees", J. Theor. Comput. Sci. Archive, vol. 410, pp. 5128–5137, 2009.
- [18] Talbi, E.-G. (ed.) "Metaheuristics for bi-level optimization". Studies in Computational Intelligence, vol. 482, pp. 189–219. Springer, Berlin, 2013.
- [19] <http://math.nsc.ru/AP/benchmarks/>, accessed on 13/05/2016.

AN EFFECTIVE ALGORITHM BASED ACO SOLVE $r|p$ CENTROID PROBLEM

Vu Duc Quang, Hoang Xuan Huan, Do Thanh Mai

ABSTRACT— The $(r|p)$ centroid problem is to locate the opening facility for two players Leader and Follower (Leader's competitor). It helps the players gain the largest market share for themselves and therefore it is now one of the most attractive problems for researchers. In this problems, Leader opens p facilities then Follower opens r facilities. Typically, each client chooses the nearest facility as his supplier. We need to find how to choose p facilities for the Leader in such a way that it maximizes his market share (profit), and then Follower always wants to optimize the market share based on distribution of Leader's facilities. This problem can be represented as a bilevel programming problem of the NP-hard type and there have been many proposed algorithms for the problem. In this paper, we propose an algorithm based on ant colony optimization algorithm with local search. The test results show that our algorithm in comparison with three algorithms recently published using the CPLEX tool is that the first